

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Formanden skriver	2
Referat af Årsmødet	3 til 9
Nedergården	10
Nedergården	11
Nyt fra Kredsene	12
Nye medlemmer	12
Træk fra vor egn	13 til 15
Præstehistorier	16

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening

Juni - juli 2000

Nr. 346 - 58. årgang

Fra årsmødeudflugtens besøg på Gjorslev gods på Stevns.

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Kasserer og sekretær:

Inger M. Hansen, Svalevej 13, 4440 Mørkøv, tlf. 99 27 97 71
Postgiro nr. 8 08 31 42.
E-mail: imhan@post.tele.dk

Ejendoms konsulenter:

Anders Frederiksen,
Onsildgade 3A, 9500 Hobro,
tlf. 98 52 25 62, fax 98 52 25 64.

Michael Munthe Fog,
Ingemannsvej 61, 4200 Slagelse,
tlf. 58 56 74 44, fax 58 56 74 45.

Hovedbestyrelsen:

Formand:

Gårdejer Carl Martin Christensen,
»Kaaregaard«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby,
tlf./fax. 64 85 11 74

Næstformand:

Gårdejer A.C. Winther Hansen,
»Trillbakkegård«,
Korsbjergvej 3 b, Grydsted,
9240 Nibe, tlf./fax. 98 35 16 03
(Formand: Bladudvalget
og Himmerlandskredsen)

Gårdejer Oluf Føns Knudsen,
Ribevej 88, Ødsted, 7100 Vejle,
tlf. 75 86 50 29
(Formand: Vejle Amt)

(Ovsnævnte tre udgør
hovedbestyrelsens
forretningsudvalg).

Gårdejer Vagn Mathiasen,
»Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 49 19 38 37
(Formand: Nordsjællandskredsen)

Gårdejer Mogens Frigaard,
»Frigård«, Yppernemøllevej 10,
Nyker, 3700 Rønne, tlf. 56 96 30 02
(Formand: Bornholm-kredsen)

Gårdejer Vagn Juel Jørgensen,
»Grønlandsgården«,
Øllemosevej 4, Flakkebjerg,
4261 Dalmoose, tlf. 58 18 61 11
(Formand: Vestsjællandskredsen)

Gårdejer Marie Hansen,
»Egevang«,
Atterupvej 43, 4640 Fakse,
tlf. 56 71 37 92,
(Formand: Sjælland Syd)

Gårdejer Jens Peter Hansen,
»Skovgaard«,
Ty-Hastrupvej 10 B, 4690 Haslev,
tlf. 56 38 12 67

Proprietær Jens Peder Skov Jensen,
»Hobygården«, Hobyvej 37,
4983 Danmøse,
tlf./fax. 54 94 41 63
(Formand: Udvalget for økonomiske
og landbrugsmæssige sager og
Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Poul Mahler,
»Egbo«
Sandager Kirkevej 30, Sandager,
5610 Assens, tlf. 64 79 10 20
(Formand: Fynskredsen)

Gårdejer Elise Jensen,
»Højtoftgård«, Gammelbyvej 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 56 63 16
(Formand: Haderslevkredsen)

Gårdejer H.C. Clausen,
Rosenevej 69
Ullerup, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 46 19 61
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Grethe Plagborg,
Lindevej 4, 7200 Grindsted,
tlf. 75 32 04 12
(Formand: Ribe Amt)

Gårdejer Else Christa Bollerup Nielsen,
Skrumsager Hovedgaard,
Skrumsagervej 1, Sønder Bork,
6893 Hemmet, tlf. 75 28 00 12

Gårdejer Mads Andersen,
»Egelykke«
Skårupvej 4, Hanning, 6900 Skjern,
tlf. 97 36 20 74
(Formand: Ringkøbing Amt)

Gårdejer Knud Høstgaard Møller,
»Nittstrupgaard«, Nittstrupvej 1,
Balling, 7860 Spøttrup
tlf. 97 56 40 71

Gårdejer Henry Slemming,
Hamelevej 18, Hamelev,
8500 Grenå
tlf. 86 32 01 99
(Formand: Arkivudvalg)

Gårdejer Jens Skytte,
»Aldruggaard«
Aldrupsvej 3, 8860 Ulstrup
tlf. 86 46 35 14, fax. 86 46 45 21
(Formand: Midtjysk kreds)

Gårdejer Niels Thyboe
Kirkeosegård
Hastrupvej 3, 8981 Spentrup
tlf. 86 47 70 29
(Formand: Århus Amt)

Proprietær Frants Wetche
»Hvanstrup«
Hornumvej 105
9640 Farsø, tlf. 98 66 30 01

Gårdejer Peder Vestergaard Olesen,
Skjoldgade 11, 9700 Brønderslev,
tlf. 98 82 55 38
(Formand: Vendsysselkredsen)

Formanden skriver:

I al sin glans nu stråler solen, og pinsevejret er et rigtigt agrarvejr med varmegrader, der både glæder landmænd og ferierende, efter en periode med nedbør til vore afgrøder.

Det er svært at bevare pessimismen, når vi ser på de afgrøder, der står på vore marker.

Er det ikke herligt!

Tak for et vel overstået årsmøde i Sydsjælland.

Også her var vi begunstiget af vejruderne, og vore lokale folk havde lagt en spændende tur med nogle meget interessante besøg i landsdelen.

Tak til Marie Hansen og dine medhjælpere for et veltilrettelagt årsmøde.

Tæt på 200 medlemmer fra hele landet oplevede Syd- og Østsjælland, som en utrolig dejlig landsdel, der trods nærheden af hovedstaden også rummer megen naturskønhed og idyl, der kan glæde enhver med sans for natur og kultur.

Grundlovsdagen er just passeret, og mødeaktiviteten på denne nationale mærkedag er stor.

Jeg synes der mærkes en stigende interesse for at deltage i grundlovs møder.

Det er der selvfølgelig mange grunde til, men en af de væsentligste i år er nok datoen den 28. september!

Jeg har bemærket, at nogle af talerne har rummet tanker om, at hvis vi stemmer ja til EURO'en, så ophører vi med at kunne fejre Grundlovsdag.

Man har ingen fine fornemmelser blandt dem, der mener vi skal isolere os!

Kate og jeg sender de bedste hilsener til Jer alle med ønsket om en fortsat god sommer, hvor vi kan nyde vore afgrøder, og hvor vi kan feriere, slappe af og samle kræfter til kommende opgaver på mange fronter.

Kaaregaard, pinsen 2000. Carl Martin Christensen.

60 år Den 15. august fylder Elsa Christa Bollerup Nielsen, Skrumsager Hovedgård 60 år. Elsa Christa Bollerup Nielsen har i mange år været et aktivt bestyrelsesmedlem i Ringskøbing Amtskreds, og blev i 1994 valgt til Dansk Slægtsforskerens hovedbestyrelse. Siden 1996 har Elsa Christa været medlem af bladudvalget, hvor hendes klare holdninger er til stor nytte. Sammen med ægtefællen Bent Nielsen har Elsa Christa drevet hendes hjem, Skrumsager Hovedgård med tilhørende dambrug. Nu har sønnerne overtaget henholdsvis landbrug og dambrug, så Elsa Christa og Bent Nielsen i fælleskab har tid til at nyde golfspillet glæder.

A. C. Winther Hansen

Slægtsgaardsarkivet:

Landbrugsmuseet,
Gl. Estrup, Randersvej 4,
8963 Auning,
tlf. 86 48 48 16
Slægtsgaardsarkivets Web-adresse:
www.slaegtsgaardsforeningen.dk
(onsdag kl. 11-15), fax 86 48 41 82

Der er gratis adgang til arkivet, hvis man siger i porten, at man skal på arkivet.

Arkivarer:
Ejgil Overby, »Klausholm«,
Ansvej 12, 8620 Kjellerup,
tlf. 86 88 62 66

Aage Kirkegaard,
Bøgevej 8, Assentoft, 8900 Randers,
tlf. 86 49 53 49

Ulrich Alster Klug
Smedetofte 32, 2. tv.
2400 København NV,

tlf. 38 33 19 12
Træffes bedst mandag-fredag
kl. 7.30 - 8.00.
E-mail: dannebrog@post.tele.dk

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Mølletoftegård,
Skælskør Landevej 83, Lundforlund,
4200 Slagelse.
Tlf. 58 58 40 16. Fax 58 58 41 06.

*Nr. 346 udkommer omkring
d. 20. juni 2000. Stof til dette
nummer skal være hos redaktøren
inden d. 20. maj 2000.*

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

*Tryk: Korsør Bogtryk ApS
4220 Korsør, tlf. 58 37 79 43
Fax 58 37 36 35*

ÅRSMØDET 2000

Dansk Slægtsgårdsforenings årsmøde 27. - 28. maj 2000 var henlagt til det midt- og østsjællandske efter indbydelse fra kredsen Sjælland Syd.

Rammen om generalforsamlingen, aftenfesten og overnatningen var Menstrup Kro ved Næstved.

Lørdag formiddag samledes man på Holmegård gods, hvor godsejer Christian Danneskiold Lassen tog imod, fortalte om godsets drift og viste rundt.

Godsejer Lassen, der er formand for Tolvmandssektionen, holdt et særdeles interessant foredrag om landbrugets vilkår og muligheder.

Værtskredsen havde arrangeret kaffebord, som - af hensyn til det ustabile vejr - var henlagt til maskinhallen.

Efter denne vellykkede indledning kørte man til Menstrup kro, for at afvikle selve mødet.

Formandens velkomst

Dansk Slægtsgårdsforenings landsformand Carl Martin Christensen sagde i sin velkomst:

På foreningens vegne byder jeg velkommen til vort første årsmøde i det nye årtusind. Det er ikke mange generationer der oplever et årtusindskifte, og det giver anledning til mange overvejelser omkring fremtiden, men vi oplever vel alle, at det nye årtusind ligner det gamle til forveksling.

Teknologien holdt til forvirringen, og de mange dommedagsprofeter blev vel lidt skuffede, men for de fleste blev hverdagen uforandret. Det er vel såre godt, men mange af os har gjort os nogle overvejelser om, hvordan livet vil udvikle sig i en fremtid, der står i teknologiens tegn, hvor meget arbejde foregår ved en pc-er, og hvor megen kommunikation foregår elektronisk, og hvor det apparatur, vi snart alle har stående, bliver forældet på få måneder.

Velkommen i det nye årtusinde, og velkommen til årsmøde i Sydsjælland.

Der skal lyde en stor tak til lokalbestyrelsen for forarbejdet. Det har været et kæmpejob, og I har lagt mange kræfter i det. Jeg er sikker på, at resultatet for alle deltagere vil være positivt. Lad os alle sammen gøre dette til endnu et uforglemmeligt årsmøde, der også kan inspirere andre til spændende årsmøder i fremtiden.

Derefter fik formanden for den lokale kreds, Marie Hansen, ordet for at byde velkommen til Sydsjælland.

Så fulgte en redegørelse om årsmødeegnen ved fhv. borgmester Verner Larsen.

Han tog sit udgangspunkt i sangen "Den danske sang", som taler om "Al Sjællands ynde og Jyllands væld". Verner Larsen talte om Sjællands natur og lod jydernes væld være. Denne prolog til årsmødet sluttede med Christian Winthers to første vers af digt "En ven", hvor han netop beskrev årsmødeegnen:

*Hvor Fensmark hæver sit kirketelt
med den røde top mod sky
og smiler over til Gisselfeld
og Vester Egede by.*

*Og ned til mosen, hvor tørvene gror,
til Broksø bag skovens hang,
i min faders ydmyge præstebo,
der mødtes vi første gang.*

Derefter valgtes gårdejer Knud Larsen, Borre - viceamtsborgmester og tidligere borgmester på Møn - til dirigent. Han fastslog, at ifølge foreningens vedtægter var årsmødet lovligt og beslutningsdygtigt.

Godsejer Christian Danneskiold Lassen forklarer årsmødedeltagere om vedligeholdelsen af den store hovedbygning i bindingsværk.

Formandens beretning

Vor forening er kendetegnet ved, at der år for år ikke sker de store udsving, og det tror jeg, er det bedste for Dansk Slægtsgårdsforening.

Dermed siger jeg som vanligt, at vore lokalforeninger har en aktivitet, der svarer til det medlemmerne lokalt ønsker af foreningen, hvilket igen betyder, at der er ganske god opbakning lokalt til de arrangementer der afholdes.

Det giver sig også udtryk i, at vor deltagerantal til årsmøderne er konstant, med mange trofaste deltagere, men også en del der vælger at deltage, når årsmødet afholdes lokalt.

Vi har gennem de seneste år modtaget invitation til Dansk Familielandbrugs og De Danske Landboforeningers årsmøder, hvor jeg og næstformanden prøver at deltage så meget som muligt. Det er lærerigt for mig, men det understreges ofte, at der er nogle dybtgående holdningsmæssige forskelle på de to organisationer.

Jeg er overbevist om, at de begge vil det bedste for deres medlemmer, og deres medlemmer er som oftest aktive producenter med fælles interesser, men med vidt forskelligt udgangspunkt. Sådan er det, og sådan vil det nok vedblive at være mange år fremover.

Jeg fornemmer, at modsætningerne mindskes, når økonomien kan bære i den animalske produktion, og det er glædeligt at konstatere, at det er blevet noget bedre det sidste år.

Vi oplever desværre med jævnlige mellemrum sygdomsangreb i danske besætninger, der sætter vor eksport i et dårligt lys, men som også opskræmmer de hjemlige forbrugere.

Jeg tænker her på DT 104 salmonellaen i svinebesætninger, men også på angrebet af kogalskab i en enkelt besætning i Himmerland.

De politiske indgreb i dette tilfælde virkede lidt ophedede, men de resulterede i en hurtig afklaring af situationen, og dermed undgik man de værste langtidsskader.

Vi må befrygte, at vi fortsat vil opleve spontane angreb, som ikke kan forklares med logik, men som vi må gribe drastisk ind overfor, både for at sikre tilliden blandt danske forbrugere, men også for at sikre vore eksportmarkeder.

Fra selve årsmødet. Landsformanden Carl Martin Christensen aflægger beretning, tv. viceamtsborgmester Knud Larsen, der var mødets effektive dirigent og th. Slægtsgårdsforeningens kasserer og sekretær Inger M. Hansen.

View over årsmødedeltagerne. På første række ses bl.a. arkivar Ejgil Overby, formanden for slægtsgårdsarkivet Henry Slemming, fhv. borgmester Verner Larsen og formanden for bladudvalget A. C. Winther Hansen samt Henning Hansen fra sekretariatet.

Vinteren bød på en orkan, som ingen tidligere har oplevet, og som ingen vel troede kunne opleves i Danmark.

Vi har igennem årene set sådanne orkaner i Karibien, og fulgt dem på TV, men aldrig drømt om, at det kunne ramme os.

Dagene efter den 3. december var deprimerende, både for landbrug og skovbrug, men den almindelige husejer gik heller ikke ram forbi.

Der var mange, der skulle nærlæse deres forsikringspolicer i ugerne derefter, og mange oplevede, hvad det ville sige, ikke at være velforsikrede. Det er dyrt.

Der var også en række forsikringsselskaber, der måtte konstatere, at de havde forsikret bygninger der næppe skulle have været dækket. Det blev dyrt for dem.

Mange skovfolk må erkende, at en enkelt dato kan ændre deres hverdag på mange punkter i en årrække fremover.

Når der på en enkelt aften vælter 5-10 års normalhugst, og meget af dette er totalt smadret, og kun anvendeligt til flis, så får det arbejdsmæssige og økonomiske konsekvenser i en lang årrække.

En sådan oplevelse giver stof til eftertanke, og vi må alle overveje, hvordan vore forsikringer skal være skruet sammen.

Det er dyrt at forsikre, men det kan være ruinerende, at undlade dette.

Vort blad og vort arkiv bliver der aflagt særlig beretning for, så det skal jeg udelade, men jeg vil dog understrege, at der er et samarbejde mellem vor redaktør og vor arkivar samt Dansk Landbrugsmuseum på Gl. Estrup, der har resulteret i en specieludstilling om slægtsgårde i museumsbygningen. Dansk Slægtsgårdsforenings hovedbestyrelse deltog i åbningen af udstillingen den 1. marts, og jeg glæder mig over en flot udstilling, der giver et ganske godt overblik over forskelligheder i dansk landbrug, både fra landsdel til landsdel, men også i den udvikling der sker.

Der udstilles 28 slægtsgårde, som vore medarbejdere har udvalgt af mange mulige. Det er gårde der er i drift som selvstændige enheder, men jeg må jo nok erkende, at kun et meget beskedent antal af dem vil være selvstændige driftenheder om 10-15 år.

Det er lidt trist, men en uafvendelig konsekvens af udviklingen i dansk landbrug, en udvikling der sker i effektivitetens hellige

navn, og i konsekvens af, at den aktive landmand skal overkomme ganske store arealer for at klare sig, og skal der være fremmed medhjælp, skal der en stor produktion til.

Blandt de udstillede gårde er Bredmosegård i Himmerland, og den rummer en solstrålehistorie.

For fem år siden bragte bladet en historie fra Bredmosegård, der markerede gårdens 300 år i slægten, og ikke mindst en beskrivelse af den utroligt interessante samling af gamle traktorer og landbrugsredskaber der stod på gården, og som er samlet og istandsat af ejeren Johannes Christensen. Johannes Christensen er nu død, og familien har ønsket, at denne store samling skal bevares samlet. Det er et stort og prisværdigt ønske, som det er svært at få opfyldt, og det var på tale, at Dansk Slægtsgårdsforening skulle overtage denne samling.

A.C. Vinter Hansen, der har været kontaktperson på Bredmosegård, foranstaltede en kontakt til museumsdirektør Peter Bavnehøj, Dansk Landbrugsmuseum på Gl. Estrup, og det resulterede i, at samlingen nu er bragt til Landbrugsmuseet, og den er sikret bevarelse for eftertiden. Det var det bedste der kunne ske, og jeg udtrykker stor taknemmelighed både over for familien på Bredmosegård, men også for den velvilje der er vist fra Gl. Estrups side.

Se det var et rigtigt eventyr.

Jens og Anna Jensens fond

Denne fond fungerer fortsat fint. Vi må blot konstatere, at vi ikke længere får ansøgninger om lån, men til gengæld et utal af ansøgninger om legater, både til rejser og til almindelig uddannelse i erhvervet.

Jeg erkender, at mange unge landmænd under uddannelse, har en anstrengt økonomi, og bestemt kunne have glæde af et legat fra fonden, men vi må leve under de økonomiske realiteter og koncentrere vore legatmidler til det i fundatsen fastsatte, nemlig rejselegater til unge landmænds ophold i det fjerne udland. Vi har i det forløbne år, uddelt 105.000 kr. til 13 legatmodtagere, der alle skal mindst 1/2 år til udlandet, som led i deres uddannelse.

Vore medlemmer har i bladet kunne opleve en række spændende rejseberetninger, og det beviser tydeligt, at vore midler bliver brugt på en god og lærerig måde. Det er med til at ruste vore legatmodtagere til fremtiden i dansk landbrug, og jeg er overbevist om, at det er meget sundt, at se på dansk landbrug med andre øjne.

Ved aftenfesten havde landsformanden godsejer, hofjægermester Charlotte Riegel Hjorts til bords. Hofjægermesteren holdt aftenens festtale.

Fra besøget på Damsmosegård i Menstrup.

Det sidst afsluttede regnskab i fonden gav et resultat på ca. 90.000 kr. og viste en formue på ca. 1,6 mill kr.

Det ser ud til, at vi også i de kommende år kan uddele i omkring 100.000 kr. årligt.

EURO-afstemningen

Det er ved at udvikle sig til en tradition, at der ved slægtsgårdsforeningens årsmøde er et EU valg eller afstemning i anmarch, og det er der også i år.

Den 28. september skal vi til valgurnerne, for at beslutte om Danmark skal tilslutte sig den europæiske mønt, eller det der oprindeligt hed Den Økonomiske Unions tredje fase.

Jeg er meget opmærksom på, at der i denne sag er mange meninger, også blandt dem der pr. tradition er positive over for vor tilslutning til EU.

Det er der mange grunde til. Både nogle forståelige, men også mange der savner enhver logik.

Sagen om europæisk boykot af Østrig, har givetvis bidraget meget til tvivlen om værdien af dansk tilslutning til Euroen. Det kan jeg forstå.

Jeg møder ofte spørgsmålet blandt borgerlige vælgere, om EU har udviklet sig til et socialdemokratisk projekt, og en deraf følgende mangel på tolerance over for andre tankegange?

Sådan er det ikke, og sådan må det ikke udvikle sig.

At en række statsministre i Europa over en nat etablerede en boykot af et demokratisk valgt regering er uden sidestykke, og jeg tror, de alle har et problem med at skaffe sig ud af den knibe, de har bragt sig i.

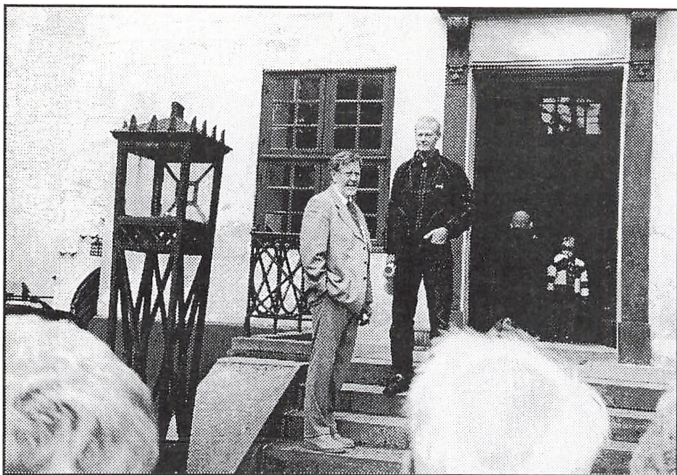
Problemet er jo, at beslutningen er truffet uden for enhver dagsorden, men via nogle telefonsamtaler. Derfor er det ikke et besluttende organ der har truffet beslutningen, og derfor er der intet organ der kan tage initiativ til en ophævelse.

Det er grotesk og tåbeligt!

Jeg skal ikke forsvare Jörg Heiders holdninger. Tværtimod, men jeg skal forsvare ethvert lands ret til på demokratisk vis at vælge den regering, man finder forgodt.

Når jeg stemmer ja den 28. september, er det fordi jeg mener, det er vigtigt, at vi er med, hvor beslutningerne træffes, og ikke pladseret på en sidelinie, hvor vi kan se på, hvad andre beslutter, og derefter gøre ligeså.

Regering og folketing har bundet den danske krone tæt til Euroen, og alt andet vil være forkert, så derfor bør vi være med om bordet.

Landsformanden og godsejer Peter Henrik Tesdorff på trappen til Gjorslevs store hovedbygning fra 1300-tallet.

Jeg håber derfor, at Danmark siger ja den 28. september for dermed at sikre os, at ingen nationer eller organisationer kan spekulere mod den danske krone.

Må jeg slutte denne beretning med en tak til alle i vor organisation, for den indsats I yder for Slægtsgårdsforeningen, tak til vore medlemmer for stor opbakning til vore arrangementer, og sidst - men ikke mindst - en stor tak til hovedbestyrelsen og vore medarbejdere i sekretariat, redaktion og på arkivet. Det er Jer der holder sammen på det hele, og får vor forening til at fungere.

Vi udbringer et leve for Dansk Slægtsgårdsforening

Arkivudvalget

Formanden for Slægtsgårdsarkivet, Henry Slemming sagde bl.a.:

Med indførelse af internet og e-mail på arkivet har vi åbnet for en hel ny verden af brugere. Det er meget interessant med disse mange henvendelser, hvoraf flere er fra andre kontinenter. Der er ingen tvivl om, at den slags henvendelser vil tiltage fremover. I det forløbne år har arkivmedarbejderne brugt megen tid på den nuværende slægtsgårdsudstilling og ikke mindst med udfærdigelsen af kataloget, der vil blive foræret til udstillerne og ellers vil kunne købes for 50 kr.

Lad mig benytte lejligheden til at sige, at alt tyder på, at udstillingen er en stor succes med mange interesserede besøgende.

I årets løb har vi fået vores bogsamling forøget, idet vi fik

foræret tæt ved 100 slægtsbøger, så vi nu - sammen med de slægtsbøger - vi allerede råder over, har landets største private samling af slægtsbøger. De mange slægtsbøger kommer fra forlaget "Dansk Landbrug" i Silkeborg. Sagen var den, at ejeren af trykkeriet døde, og da enken ønskede at fraflytte en større ejendom, fandtes der i kælderen en stor samling uindbundne bøger, som hun ikke ønskede at tage med. Vi fik dem tilbudt mod afhentning under forudsætning af, at de ikke blev fjernet fra arkivet. Ellers var de endt på lossepladsen.

Helge Sørensen har nu gået dem igennem og sat ryg på dem, så de er lette at gå til. Der er også udarbejdet en liste over samtlige slægtsbøger.

Helge Sørensen står for vort edb-anlæg, og har derfor gjort sig uundværlig, og det er en lykke, at han er blevet knyttet til arkivet på samme vilkår som de øvrige medarbejdere, dvs. at transportgifterne bliver dækket efter statens regler.

Det er mit indtryk, at arkivet fungerer godt, og nu da I, og sikkert mange af Jeres bekendte inden 6. august vil besøge Slægtsgårdsudstillingen, håber jeg, at I også vil aflægge arkivet et besøg. Det er åbent på onsdage, men vil man hellere besøge arkivet en anden dag, kan man altid henvende sig til arkivarerne, og de vil tage godt imod Jer.

Bladudvalget

Formanden for bladudvalget A. C. Winther Hansen sagde bl.a.: I det år, der er gået, har bladudvalget afholdt fem møder. På disse møder fremlægger vor redaktør det stof han har samlet, og som han ved kan fylde det nye blad. Det er nemlig sådan, at vi altid er et blad foran, så der planlægges måneder frem.

Jeg skal indrømme, at der på et par møder blev drøftet slægtsgårdsudstilling, og den præsentationspjece om Slægtsgårdsforeningen, som ligger ved udstillingen, blev til i bladudvalget.

Det er for øvrigt en god opsætning af de 28 udvalgte gårde, og udstillingen vidner om et godt samarbejde mellem arkivudvalget ved Ejgil Overby og vor redaktør.

Den 22. september døde et meget trofast slægtsgårdsmedlem - Johannes Christensen, Bredmosegård ved Arden. Der er nogle, der husker den store artikel om Bredmosegård i nr. 323 i anledning af gårdens 300 års slægtsjubelæum 1. juli 1996.

Johannes Christensen have skabt en stor samling af gamle traktorer, maskiner og redskaber, men mest værdifuldt var dog hans dagbøger og maskinbøger, der landbohistorisk set er en uvurderlig kilde.

Siden 1925 har Johannes Christensen skrevet alt ned, hvad der foregik på gården samt om hver enkelt traktor, på hvilken mark den havde kørt og med hvilket redskab.

Efter jubilæumsdagen blev Ellen og jeg nære venner af familien, et venskab vi sætter stor pris på.

Det var derfor helt naturligt for mig at hjælpe, da arvingerne spurgte om jeg som slægtsgårdsmand ville hjælpe med at få en aftale i stand med landbrugsmuseet på Gl. Estrup, for at bevare og udstille alt det, som deres far havde værnnet om i så mange år. Der kom hurtigt en aftale i stand, da først museumsdirektør Peter Baunshøj og registrator Jens Aage Søndergaard fra landbrugsmuseet kom på Bredmosegård og så den store samling. Som Søndergaard sagde: "Det er enhver museumsmands drøm, at komme til et så stort fund!"

Men det jeg glæder mig mest over er, at de mange dagbøger blev

Slægtsgårdsmedlemmer på vej tilbage fra kik på Stevns klint ved Højrup kirke, hvis kor styrtede i havet i 1928.

Frokosten var henlagt til traktørstedet Højruplund tæt ved klinten. Efter den succesfulde afvikling af af spisningen samledes hele personalet foran traktørstedet og vinkede farvel til os. skænket til Dansk Slægtsgårdsarkiv. Det er Slægtsgårdsforeningen Johannes Christensens arvinger meget taknemmelige for. Nu kan alle med interesse i landbrugets drift gennem det meste af 1900-tallet studere dagbøgerne fra den gamle slægtsgård. Til slut vil jeg takke bladudvalgets medlemmer for et godt og seriøst samarbejde.

Og til dig - Ole - en særlig tak for et år med et godt blad, hvor du til stadighed kommer rundt i hele landet med gårdhistorier.

Debatten

Derefter blev de tre beretninger sat til debat, og det gav anledning til nogle få kommentarer, bl.a. denne fra Peter Mouritsen. der sagde: vi er ikke forhutlede, og man skal stoppe med at jamre over landbruget forhold, det vil kun fratage unge mennesker lysten til at gå ind i erhvervet, og hvor skal 11. generation så komme fra!

Beretningerne blev taget til efterretning, og derefter fremlagde kassereren Inger M. Hansen regnskab og budget, som blev godkendt.

Slægtsgårdsforeningens hovedbestyrelse består af de 15 kredsformænd samt 6 årsmødevalgte medlemmer. På valg var i år Henry Slemming, Elsa Christa Bollerup Nielsen og Knud Høstgaard Møller, som alle blev genvalgte.

Der var genvalg af revisorerne Peter Schou Andersen og Vagn Mathiesen.

Årsmødet år 2001 afholdes på Gråsten Landbrugsskole i dagene 26. - 27. maj, og man tog imod indbydelse fra Midtjysk kreds til årsmødet 2002, som henlægges til Hanstholm.

Derefter kunne landsformanden takke dirigenten for et godt afviklet møde, og eftermiddagskaffen ventede.

Gårdbesøg

Resten af eftermiddagen bød på et meget interessant besøg hos gårdejer Bent Hunsballe, der sammen med sønnen Claus driver et omfattende landbrug med frilandsgrønsager. Både Bent og Claus Hunsballe viste rundt i hallerne med lagre og pakkerier. Til slut kikkede man indenfor i stuehuset, hvor Hanne Hunsballe fortalte.

Navnet Hunsballe kommer fra Bent Hunsballes oldefar gård, som blev overtaget af frøavler Jens Hvidberg, som derefter brugte gårdnavnet til sit frøfirma.

Aftenfesten

Den traditionelle festaften blev indledt med en udsøgt middag, hvorefter festtalen blev holdt af godsejer, hofjærgermester Chartlotte Riegels Hjorth, der er medlem af strukturdirektoratets

rådgivende udvalg for produktudvikling indenfor landbrug og fiskeri og indtil 1999 næstformand i Præstø Amts Landboforening og landboorganisationerne i Storstrøms Amt.

Festtalen gengives i sin helhed side 8.

Efter det tankevækkende og inspirerende indlæg var det tid til et underholdningsprogram, hvor Kirsten og Udo Sayk spillede og sang. Derefter blev der danset lystigt til midnat. Musikken blev leveret af duoen Twi Lighty, som både hyggede om gæsterne under middagen og til dansen.

Duoen Twi Light består af Birgit og Willi Mathiesen, datter og svigersøn af Erna og Poul Andersen, Lund. Poul Andersen er medlem af bestyrelsen for Sjælland Syd, som havde tilrettelagt årsmødet.

Udflugtsdagen

For at nå det omfattende program for søndagens udflugt skulle vi fra Menstrup Kro kl. 7.45. Desværre var kroen ikke indstillet på morgenmad til alle de overnattende, selvom servitricen gjorde sit bedste for at skaffe kopper, kaffe, pålæg m.m.

De 4 busser og en række personbiler forlod kroen planmæssigt, og efter en længere køretur i et smukt, kulturhistorisk landskab nåede vi til Tureby kirke, hvor sognepræst Anne Rydahl holdt morgenandagt.

Så blev der fortalt lidt om kirken, og turen fortsatte ad små veje til Gjorslev gods, hvor godsejer Peter Henrik Tesdorpf bød velkommen og fortalte om godsets drift og om det meget interessante middelalderhus, som stadig er den centrale del af den store hovedbygning. Vi blev delt i to hold, det ene blev vist rundt i hovedbygningens middelalderlige del af godsejeren, mens det

I haven til Folehavegård, hvor gårdejer Asger Pedersen fortæller. Som det fremgår af billedet blev vi sidst på dagen indhentet af regnvejr.

Slægtsgårdsmedlemmer på vej tilbage fra kik på Stevns klint ved Højrup kirke, hvis kor styrkede i havet i 1928.

andet hold blev vist rundt på avlsgården af godsfuldmægtig Lars Honoré.

Efter dette vellykkede og interessante besøg fortsatte vi langs Stevns Klint til Højerup, hvor frokosten ventede på traktørstedet Højeruplund. Med stor professionalitet afvikledes spisningen og kaffen, så der også blev tid til en tur ud til klinten, den gamle kirke og mindelunden, før turen fortsatte til Folehavegård, hvor vi samledes i haven.

Inga og Asger Pedersen bød velkommen, og Asger Pedersen fortalte om gården, som har været i slægten siden 1808. Vi så os omkring og beundrede det hyggelige hjem.

Da Inga Pedersen er lønningschef på Faxe Bryggeri, havde bryggeriet givet det øl og vand, som vi altid slutter årsmødeudflugten af med.

Det var tid til afsked, og alle var enige om, at de havde haft en indholdsrig dag og et særdeles vellykket årsmøde.

Slægtsgårdsdiplomer

Som tak for gæstfriheden havde foreningen udarbejdet slægtsgårdsdiplomer, som landsformanden overrakte vores værter, godsejer Christian Danneskiold Lassen, godsejer Peter Henrik Tesdorff og gårdejer Asger Pedersen.

Forturen

39 medlemmer fra Jylland og Fyn havde taget imod tilbuddet om fællestransport om fredagen.

Kl. 14.00 var gruppen nået til Mølletoftegård i Lundforlund, hvor slægtsgårdsforeningens redaktør ventede med eftermiddagskaffen og moderens hjemmebagte kager. Enkelte medlemmer øst for Storebælt mødte også frem. Efter den hyggelig kaffepause, kørte bussen en tur gennem det sydvestjællandske landskab med kik på bl.a. herregårdene Borreby og Holsteinborg. Sidst på eftermiddagen nåede selskabet til Menstrup Kro, hvor middagen blev serveret kl. 18.00.

Her mødte formandsparrer for Sjælland Syd - Marie og Frede Hansen - op. Marie Hansen bød velkommen og udtrykte ønsket om nogle gode dage i det midt- og østjællandske. Aftenturen var henlagt til Herlufsholm Skole, hvor lektor emer. Mads Nielsen viste rundt og fortalte om skolen, dens hverdag og rige traditioner. Vi så kirken, kostelevernes spisesal og festsalen.

Derefter var det tid at drage tilbage til kroen.

FESTTALEN

Holdt af godsejer, hofjægermester Charlotte Riegels Hjorth, Broksø Hovedgård.

Tak for invitationen til årsmødet og tak for opfordringen til at holde festtalen i aften.

Det er lidt af et vovestykke - særlig festlig er min tale ikke, og gården jeg kommer fra er ikke nogen slægtsgård, i hvert fald ikke i min slægt, og så er jeg kvindelig landmand!

Til oplysning for de, der er udensogns, kan jeg fortælle lidt om min baggrund.

Gården, som jeg kommer fra hedder Broksø Hovedgård, det er en sædegård, dvs. en hovedgård, som før 1660 var sæde for en adelig familie, eller som senere ved kongelig bevilling er blevet optaget i denne klasse af hovedgårde. Gården har hørt sammen med Gisselfeld og Holmegård, hvor I har været i formiddags.

I 1802 blev Broksø skilt fra Holmegård, og slægten von Post havde Broksø indtil 1926.

I 1931 købte min far, Hans Vilhelm Riegels, Broksø. Mine forældre var fra Viborgeggen, så jeg er andengenerationsindvandrer, men jeg har dog lært den sydsjællandske dialekt helt godt.

Min mand er fra Ringkøbing, så han er stadig tilflytter, men vi arbejder på at få ham integreret, men dialekten kan han ikke endnu!

Broksø har haft ni kvindelige ejere, og er nu ved at få den tiende, da vores ældste datter, Cathrine, pr. 31. marts i år har overtaget halvdelen af gården. Vi prøver hele livet at være et hestehoved foran skattevæsenet, og det er stadigvæk billigere at overdrage ejendom i levende live. Når først man er død, bliver man erklæret for millionær, og så kommer skattegribbene. Jeg overtog gården efter min far i 1972, det var også pga. afgifter.

Landbrugsuddannelse har jeg ikke, men en handelsuddannelse, og det er ikke så ringe endda, og når bare der er dygtige medarbejdere på gården, så går det. Min mand har altid været udearbejdende endda i udlandet, og så er han havemand i weekends og ferier.

Gårdens areal er på 630 ha inkl. skov, eng og mose, og i det areal er medregnet den ældste datters gård, Vangsgård samt Jeppegård. Afgrøderne er de traditionelle: maltbyg, hvede, sukkerroer og lidt frø. Skovens areal er 165 ha, og der faldt lige fire års hugst af bøg og gran i december, så det snakker vi ikke mere om. Der er ingen animalsk produktion. Jeg har haft malkekøer, men de blev solgt i 1978.

Når man har været 28 år indenfor landbruget og kan se de glade pensionisttilværelse vinke forude, så kan man nok reflektere lidt over, hvordan landbrugets rolle vil blive i fremtiden. Om der er overlevelse for dansk landbrug, ja det tror jeg, men det bliver på politikernes nåde og vilje! Fødevarer kan produceres billige og i nogle tilfælde bedre i udlandet, og der vil ikke blive fødevare-mangel i verden, hvis Danmark holdt op med at producere, måske man slet ikke ville opdage det ude i den store verden!

Det er alene et politisk spørgsmål om landbruget skal fortsætte og overleve som heltidserhverv.

Jeg blev noget forundret, da jeg for nylig så en overskrift i formandsmeddelelser fra De Danske Landboforeninger. Det var en indbydelse fra Hobro Landboforening med et spørgsmål, der sættes til debat. Overskriften var: "Må vi være her hos os på landet?" Baggrunden er den megen fokus på naturen, mere miljø, bedre adgangsforhold til naturen, allemandsretten til naturen - alt sammen krav, der vil vokse yderligere i de kommende år. Det vil begrænse mulighederne for landmanden og den mindre erhvervsdrivende, de små butikker og de mindre landkommuner i deres udvikling. I de seneste par år har alle udenfor landbruget haft en mening om landbrugets drift, skovenes tilplantning, søernes renhed etc. Det er de såkaldte interesseorganisationer. Amter og kommuner laver strammere direktiver, så landmanden ikke ødelægger for megen natur! Amterne arrangerer særlige dage, oplevelsesdage. Det er ex. engens dag, skovens dag, naturvandring, adopter en blomst, kys en frø, klap en ko, tal med en and osv. Og vi landmænd står måbende ude på sidelinien og ser til, mens de andre laver naturforvaltning og naturgenopretning, jo vi er da medspillere, for ikke at blive rendt helt over ende, vi får selv lov at deltage, men på de andres præmisser.

Se, de fleste landmænd er egentlig ikke naturfjendske, heller ikke jeg, jeg nyder naturen hver dag, men jeg snakker ikke så meget om det. Hvis vi indrømmer det, så kommer ministrene Stavad og Lykkeitoft barre med en særlig "naturnydelsesskat" for landmænd og jægere. Mange af de tiltag der laves er gode og til stor glæde for en del af befolkningen, men det er et rigt samfund - og lidt mærkeligt - at der er lov om fx. dyrevelfærd, der siger, at grise over et vist antal kilo skal have adgang til overbrusning eller et brusebad pr. dag pr. gris, når man samtidig ved, at de ældre på plejehjem måske kan få et bad hver 8. dag eller nogle steder hver 14. dag. Eller et andet eksempel: der bliver bygget særlige tudsetunneler ved motorvejen, så tudserne ikke uddør og samtidig nedprioriteres vedligeholdelsen af vejnettet, så vejene mange steder er rene bombekrater. Burhøns har flere kvadratmeter til rådighed end børn i vuggestuer eller børnehaver. Sådan er der mange eksempler, hvor man spørger sig selv om de andre er rigtige oveni hovedet?

Som jeg nævnte før, er det et velfærdssymptom, arbejdet tager altfor meget af ens tid, det er fritiden der tæller. Og ser man i Miljøministeriets landsplanredegørelse "Danmark på vej mod år 2018", så er det ikke opmuntrende for landbrugserhvervet. På

baggrund af EU-støtte, landbrugspolitik og WTO-aftaler er fuldtidslandmanden en uddøende race. Man ønsker udyrkede arealer, urørt skov, rekreative områder, bynære landbrugsområder skal omdannes til naturskønne udflugtsmål for byboerne, der for en dels vedkommende er medlemmer af diverse interesseorganisationer - "de professionelt bekymrede". Det er sådan noget som Danmarks Naturfredningsforening, de er altid bekymrede på naturens og miljøets vegne. Rent faktisk har både natur og miljø fået det meget bedre, bl.a. efter initiativ fra Danmarks Naturfredningsforening, men nu er medlemmerne blevet uvillige til at betale, de melder sig ligefrem ud, og det bekymrer ledelsen i Danmarks Naturfredningsforening og i øvrigt alle de ansatte i Miljøministeriet og rundt omkring i amternes afdeling for natur og miljø. Det er deres levevej, og de bliver arbejdsløse, hvis det kommer frem, at natur og miljø har det bedre. De må derfor gøre opmærksom på alle de eventuelle farer. Et rigtigt kreativt eksempel kom fra USA - mærkværdigt nok. Det gik ud på undersøgelser der måske viser, at naboer til svinegårde oftere blev syge, fik hoste, forkølelse, ja ligefrem depressioner af gylledampe. Alt dette blev brugt af Esrums Miljøgruppe i kampen mod en udvidelse af svineproduktionen på Esrumgård. Alt kan bruges i kampen mod landbruget. Disse mennesker tænker ikke på, om det hjælper at flytte produktionen til andre lande, hvor man endnu ikke har nået, hvor der ikke er råd til al det miljø og natur, som vi trods alt ikke kan leve af. Husk! Uden bønder - intet brød!

Jeg tror det vender en dag.

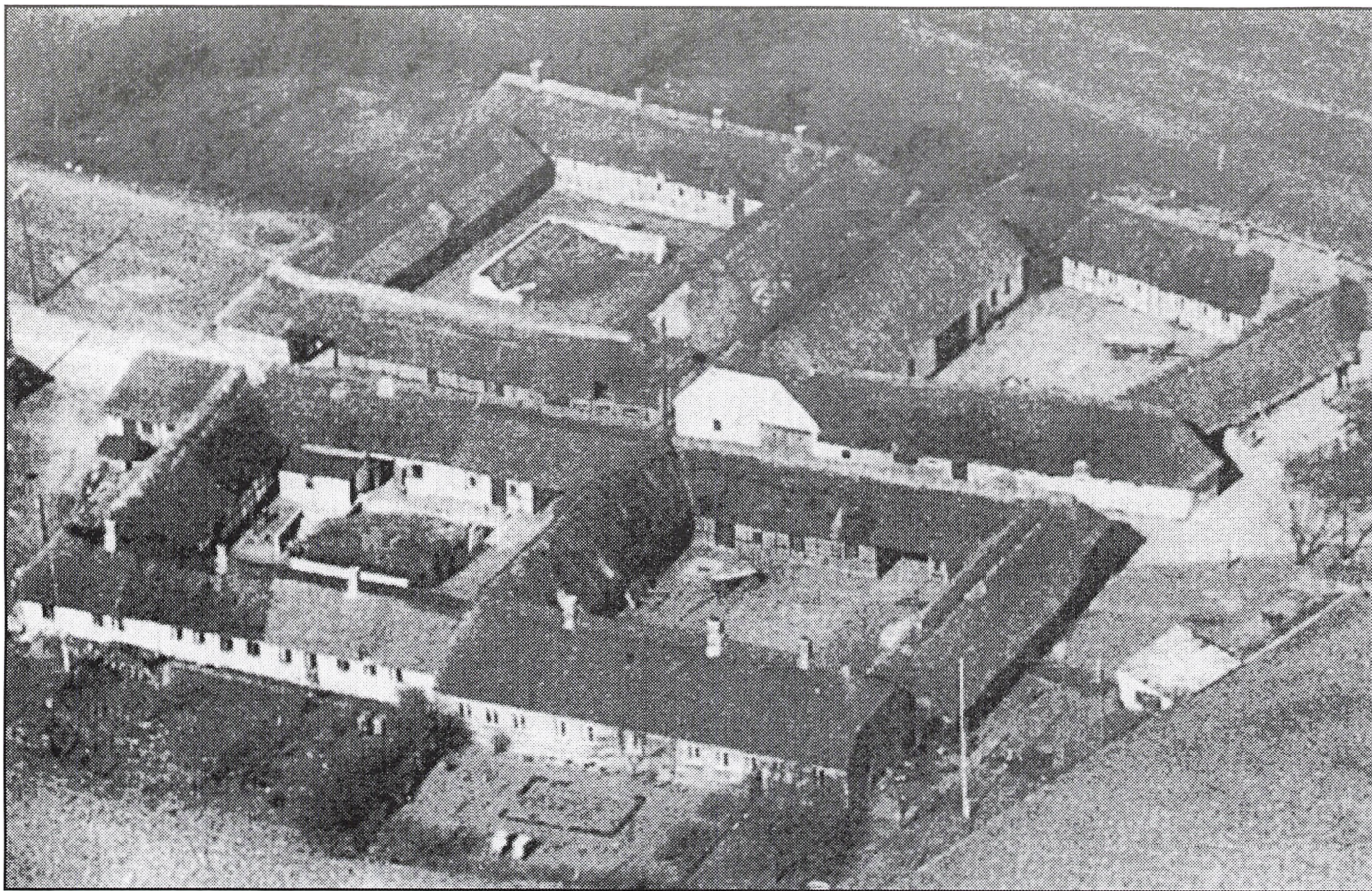
Jeg tror sund fornuft altid vil sejre, og at man kan oplyse og forklare sammenhænge for selv disse professionelt bekymrede folk.

Jeg tror, at dansk landbrug vil overleve, men i en noget slankere udgave. Noget af det vi kan overleve på vil være "den rene vare".

Paradoksalt nok vil alle de ulige krav Danmark har i forhold til andre EU-lande og den tredje verdens lande komme os til gode. Dyrevelfærd er man ligegladd med i lande med sult, men i "rige lande" som Japan og Tyskland ser man på det høje veterinære stadi, fx. faldt eksporten næsten ikke, da vi fik det ene ulyksalige tilfælde af kogalskab.

I morges fik vi at vide i Radioavisen, at mælken ikke er god nok, hver dag sin skrækhistorie om de farlige fødevarer vi indtager. Der sker kun det, at folk bliver immune overfor al den oplysning. Vi bliver et specialitetsland, og så vil selv politikkerne "mildne luften for de klippede får", pga. valutaintjeningen og beskæftigelsen, ikke i selve landbruget, den tæller ikke, nej i følgeindustrien. Så selv om vi piber - med god grund - over de ulige konkurrenceforhold og al den nationale miljøpolitik, så kan det måske vendes til vores fordel, hvis vi da ikke er gået fallit i ventetiden! Vi må også kunne få fordel af, at være naturforvaltere, mange kunne gøre brug af deres mangeårige erfaringer og arbejde i den voksende naturforvaltning, bondegårdsferie og turisme - vi må udnytte det - istedet for at blive udnyttede. Problemet er, at hvis man tænker for dybt over tingene, så bliver man tosset i hovedet!"

Slægtsgårdsforeningens arbejde er netop at bevare kontinuiteten og Jeres valgsprog er simpelthen genialt. "Lær af fortiden, lev i nutiden og virk for fremtiden". Gid flere ville efterleve dette. Må jeg bede forsamlingen rejse sig og udbringe et leve for Slægtsgårdsforeningen.

Luftfoto fra før 1950 af de fire tæt sammenbyggede Nedergårde i Gassum. I 1904 brændte 8 gårde og skolen i Gassum, men de fire nedergårde blev ikke berørt. Vor tids Nedergård er den nederst til højre i billedet, hvis stuehus fra 1870 er større end de andres. Den blev i 1908 købt og lagt sammen med gården overfor, der er den gamle gård, som Niels Espensen købte i 1775. Denne gårds bygninger blev delvist revet ned i 1970, så vejen kunne gøres bredere, hvilket var nødvendigt, da to biler vanskeligt kunne mødes i smøgen mellem gårdene. Gården øverst til venstre på billedet nedbrændte i 1950, og er helt væk, mens gården nederst til venstre fik revet de fleste udlænger ned i 1976, og resten brændte i 1984. Det var ved samme lejlighed, at stuehuset på Nedergården brændte.

NEDERGÅRDEN I GASSUM

Landsbyen Gassum mellem Randers og Mariager forbindes først og fremmest med digterpræsten St. St. Blicher, der var sognepræst for Spentrup og Gassum menigheder i årene fra 1826 til 1847.

Der næst rummer Gassum sogn Hvidsten Kro, og Hvidstengruppen er indres stadig af mange.

Endelig har landsbyen Gassum en gård, Nedergården, som i det forår har været i slægtens eje i 225 år.

Nedergården blev i 1989 overtaget af Peter Vestergaard, der sammen med hustruen Pia, er lærere på Randers Realskole.

Gården blev købt til selveje den 3. maj 1775, da kongelig kontrollør ved Hadsund Toldkammer, Michel Qvortrup, overdrog gården til Niels Espensen, der hidtil havde haft gården i fæste. Niels Espensen var født på gården og døbt 17. oktober 1734. Hans far, gårdfæster Espen Nielsen var i 1731 blevet gift med Maren Andersdatter. Hvad der ligger forud, er endnu ikke udforsket, da materialet er meget mangelfuldt.

Om Nedergården fortæller Peter Vestergaard:

"Niels Espensen var gift to gange. I første ægteskab havde han en datter, og i det andet ægteskab, som han i 1777 indgik med Anne Sørensdatter, var der to sønner, Espen og Søren Nielsen. Efter Niels Espensens død i 1798, drev enken gården videre med hjælp af sønnerne, hvoraf den ældste var 20 år.

I 1815 overdrog hun gården til den ældste søn, Espen Nielsen. Han ejede gården helt frem til 1853.

I 1817 giftede han sig med Birthe Pedersdatter fra Dyrby, og de fik sammen fem døtre. Espen Nielsen var afgjort en agtet mand i sognet, hvor han var sognefoged i 32 år - fra 1828 til 1860.

Jeg har på fornemmelsen, at han altid var den, man søgte til, når forskellige papirer skulle udfyldes og færdiggøres. Han havde en nydelig håndskrift, hvilket ses af de mange papirer, som endnu er i behold fra den tid.

I 1853 overdrog han gården til datteren og svigersønnen, Kirsten Espensdatter og Søren Sørensen Vestergaard. Han kom fra Vestergaard i Råsted. I 1883 fik han kongelig bevilling til at føre navnet Vestergaard for sig og sine fem sønner.

I ægteskabet var der foruden de fem sønner også en datter.

I 1892 overtog den ældste søn Espen Vestergaard hjemmet. Han var født i 1853 og giftede sig i 1898 med Petrea Nielsen. De fik sammen 10 børn.

I 1908 købte Espen Vestergaard nabogården. En del af jorden blev udstykket, men bygningerne beholdt han. Familien flyttede ind på de ny erhvervede gård, da stuehuset var opført i 1870 og rummede en betydelig bedre bolig. En del af det gamle stuehus blev derefter lejet ud.

Espen Vestergaard døde i 1918. Hans enke drev gården videre med hjælp af sine børn. De følgende år var sikkert været nogle af de sværeste i slægtens historie. Petrea Vestergaard blev enke i en alder af 37 år med 10 børn i alderen 2 - 17.

I 1942 blev den gamle gårds bygning med halvdelen af jorden

overtaget af sønnerne Søren og Sigurd Vestergaard, mens Petrea Vestergaard sammen med en tredje søn, Kristian Vestergaard, drev den resterende del af jorden.

Petrea Vestergaard døde i 1962, og Kristian Vestergaard fortsatte alene med sin Nedergård.

I 1984 brændte stuehuset, og et nyt blev opført, som han kunne flytte ind i kort før julen 1984."

I 1989 købte lærer Peter Vestergaard morbroderens gård, og sammen med hustruen Pia Vestergaard flyttede de ind i det moderne stuehus. I 1997 købte Peter Vestergaard morbrødrenes gård, og dermed var Nedergården igen samlet til en ejendom.

Det interessante ved denne gårdshistorie er, at Peter Vestergaards fars familie indtil 1903 havde den gård, som hans morfar købte i 1908.

Den gård, som Niels Espensen købte i 1775 var vurderet til godt 5 tdr. hartkorn. Nu hører der 52 ha til Nedergården, som drives med korn. Bortset fra mejetærskningen står Peter Vestergaard selv for driften.

Peter Vestergaard værner om gårdens gamle udlænger, hvor alle tre længer er i bindingsværk, men ude på marken er der opført to korn- og maskinhaller.

OGN

NYT FRA KREDSENE

NORDSJÆLLANDSKREDSSEN

Når der bliver sagt Lejre går tankerne til kong Skjold, Rolf Krake og kongsgården i Lejre og Roskildes betydning som kongestad.

Lejre blev til herregården Udlejre og senere grevskabet Ledreborg.

Tirsdag, den 7. juli har vi udflugt til dette naturskønne område. Vi mødes på parkeringspladsen for enden af Ledreborg Allé kl. 12.45.

Kl. 13.00 er der rundvisning på slottet, og derefter ser vi parken. Kl. 15.00 kører vi til Hertadalen og drikker kaffe i Schweizerhuset.

Kl. 16.00 ser vi oldtidsforsøgscentret.

Kl. 17.00 kører vi gennem Lejre og følger Roskilde Fjord til Sønderby, hvor vi spiser kl. 18.00.

Entre, rundvisning, kaffe og spisning koster 270 kr.

Tilmelding senest den 3. juli til Vagn Mathiasen tlf. 49 19 38 37.
Vagn Mathiasen

VESTSJÆLLANDSKREDSSEN

Den 4. juli tilbyder kredsen heldagstur til Nordsjælland, hvor vi besøger Esrumgård, hvor godsejer Carl Frederik Bruun fortæller om gården og om sine planer for øget svineproduktion, derefter ser vi den sidste rest af det gamle Esrum Kloster og besøger Fredensborg Slot. Dagen slutter med besøg på en slægtsgård.

Vagn Juel Jørgensen

LOLLAND-FALSTERKREDSSEN

Kredsen afholdt sin årlige vinter/forårsudflugt den 19. marts, og turen gik til København.

Med udgangspunkt i Nakskov kl. 8.00 og efter en kort pause ved motorvejscafeteriet ved Karlsrunder var vi fremme ved Botanisk Have ved 11-tiden. Vi blev vist rundt af to guider og mange fik tips med hjem til haven. Vi fik et godt indtryk af, hvor forskellig naturen er rundt i hele verden, og hvor forunderligt planterne kan tilpasse klima og vækstbetingelser på stedet.

Efter en pause ved Højbro Plads i den indre by uden fast program gik turen videre til Københavns Lufthavn i Kastrup. Her ventede igen en guide, som efter en introduktion om lufthavnen ledsagede os rundt på det store lufthavnsareal i deres bus. Vi så flyværkstederne og redningsstationen, vi gjorde ophold ved start- og landingsbanerne og så fly lette og lande. Udefra og på nært hold virker det imponerende, at opleve de mange tons tunge fly hæve sig og lande. Alt i alt en oplevelse man ved et almindeligt besøg ikke får.

Dagen sluttede, som ved tidligere udflugter til hovedstaden, med en middag på Korporalskroen i Karlsrunder. De 27 deltagere var hjemme igen omkring kl. 22 og de havde haft en vellykket tur.

Hans Chr. Christensen.

SJÆLLAND SYD

Kredsen indbyder til udflugt onsdag, den 12. juli, hvor vi samles kl. 13.00 hos gårdejer Tom Jacobsen, Bremavej 3a i Bogø by. Han har 19 Frederiksborgkøreheste, som han bruger til brudekørsel o.m.a. Desuden udstiller han kareter, vogne og seletøj. Her drikkes den medbragte kaffe.

Derefter kører vi til Damme på Møn og besøger Poul Dubienko

og Preben Neumann, "Damsborg", (Den gamle Saftstation), Fanefjord Kirkevej 35.

De har 1500 kvm haller med senografisamling og teaterkostumer samt 3 tdr. land park og smuk have.

Turen fortsætter til gårdejer og tømremester Kurt Nielsen, Grønsund Færggård, Marie Grubbesvej 8, her ser vi Birthe og Kurt Niensens store have og stuehus og nyder udsigten over Grønsund.

Her kan den medbragte mad spises.

Der vil blive opkrævet 60 kr. pr. deltager til diverse udgifter, heraf 36 kr. til entre.

Tilmelding senest 9. juli til:

Marie Hansen, "Egevang" tlf.: 56 71 37 92 eller

Solvejg Holtet-Kristiansen tlf.: 55 81 30 17.

Solvejg Holtet-Kristiansen

RINGKØBING AMTSKREDS

Tirsdag, den 4. juli kl. 19.30 er der besøg på slægtsgården hos Ida og Johan Kirkegård, Videvangsvej 1, Videbæk.

Gården drives økologisk med malkekvæg. Besætningen er på 120 malkekøer i ny løsdriftstald.

Efter rundvisning på gården fortsætter vi til Nr. Vium kirke, der ligger i umiddelbar nærmed (200 m). Johan Kirkegård fortæller om kirken og dens historie.

Aftenen slutter med kaffe og generalforsamling på Astrup Hotel.

Hans Tylvad

HADERSLEVKREDSSEN

Sommerudflugt torsdag, den 29. juni kl. 19.00 til Sønder Hygum kirke og Sønder Hygum Hjemstavns gård. Der vil være rundvisning og orientering om alle aktiviteter.

Kaffe i egne lokaler - ialt 60 kr.

Mødested: Sønder Hygum kirke - landevejen mellem Rødding og Ribe.

Heldagsudflugt til Gammel Estrup, Djursland onsdag, den 12. juli kl. 14.

Dansk Landbrugsmuseum har flere særudstillinger, bl.a. slægtsgårdsudstillingen (beskrevet i vort blad nr. 344), dyrlægeudstillingen og udstillingen om landbrugsuddannelserne. Vi slutter af på vort eget arkiv. Arkivar, dyrlæge Ejgil Overby vil vise rundt hele eftermiddagen.

Entre og kaffe 90 kr.

Kørsel i egne biler eventuelt bus, hvis der opnås tilslutning.

Tilmelding senest den 29. juni til Elise Jensen tlf. 74 56 63 16 - bedst 8-9 eller 17-18.

Elise Jensen

NYE MEDLEMMER

Gårdejere Lisalla Fruervang og Bruno Østergaard
"Fruervang"
Ebbeskovvej 7 c
4640 Fakse.

Gårdejere Ragnhild og Ib Jensen
"Enghavegård"
Vintappervej 45
4070 Kirke Hyllinge

John Vittrup
Hestehøjvej 127
Højby
5260 Odense S

Gårdejere Ulla Christiansen og Palle Jensen
"Sølvkildegård"
Rødvigvej 21
4640 Fakse

FORENINGEN DANMARKS FOLKEMINDER

Af museumsinspektør G. Nellemann.

Foreningen Danmarks Folkeminder blev stiftet i 1908, og dens formål er, ved udgivelse af publikationer at fremme kendskabet til danske folkeminder og dansk folkekultur.

Som medlem af foreningen får man op til 50 % rabat på de fleste af foreningens egne udgivelser. Derudover modtager man hvert år "Folk og Kultur" årbog for dansk etnologi og folkemindervidenskab, der er på ca. 160 sider, indeholdende 6 - 8 artikler samt anmeldelse af ca. 20 bøger samt en selektiv biografi over dansk folkekultur i de foregående år, som regel 15 sider.

Endelig får man tre gange om året tilsendt det lille skrift "Folkeminder", som behandler et bestemt tema fx en bestemt skik eller forestille i fortid og nutid.

Der er i tidens løb udgivet langt over 100 bøger, hvoraf de ca. 100 er på lager - og 25 bånd og cd'er med folkemusik.

Bogkataloget, som kan rekvireres, er på 24 sider, og det er opdelt i følgende grupper: Folkeliv, skik og brug, fester, folketro, folkedigtning, historie og metode samt sang og musik. Der til kommer erindringsserien Folk Fortæller, som indtil år 2000 er udkommet med 40 bind/hæfter.

Kontingentet er kr. 175 inkl. forsendelsesomkostninger. For studerende og pensionister dog kun kr. 150. Kontingentet opkræves i februar, og det første kontingent betales ved indmeldelsen, uanset hvornår på året den finder sted.

Ønsker De at blive medlem, da kontakt:

Foreningen Danmarks Folkeminder

Dansk Folkemindesamling

Christian Brygge 3

1219 København K.

eller ring mandag til fredag mellem 10 og 15

på telefon 33 13 58 00.

Telefax: 33 13 58 04.

TRÆK FRA VOR EGN GENNEM 2000 ÅR

Af Torp Friis Møller, Årslev

Som indledning til årsmødet maj 2001 i Gråsten, bringes her og i de følgende numre en artikelserie om Sønderjyllands historie, fortalt af Torp Friis Møller, tidligere kredsformand for Det sydlige Sønderjylland.

Tidl. gårdejer Torp Friis Møller, Årslev ved Rødekre er en stor kender af såvel sin egns som landets historie.

Allerede omkring Kristi fødsel kunne man i egnen omkring Middelhavet og Den nære Orient skrive og meddele eftertiden oplysninger fra den tid, mens man her i Norden var uhjælpelig bagefter, og bortset fra korte runeindskrifter fra 900-tallet kom de første historiske meddelelser omkring 1140 med Roskildekrøniken, som var skrevet på latin af en ukendt forfatter.

Helt uvidende om det første årtusind er man dog ikke. Omtrent hele Vesteuropa var jo endnu før Kristi fødsel besat af romerne, der år 5 trak sig tilbage fra Ejderen til Elben, og samme år sendte en undersøgelsesflåde op langs den jyske vestkyst og rundede Skagen. Ved hjemkomsten fortalte de om, hvad de havde set, og om de folkestammer, de havde haft kontakt med. På grundlag af romerske soldaters beretninger skrev en romersk konsul, Tacitus (55-110), bogen Germania, der omhandler de germanske stammers ældre historie.

Også hos andre sydeuropæiske historikere fra datidens kan findes få oplysninger, der omhandler vort område, og sammenholdt med de forskellige videnskaber, såsom geologer, arkæologer, pollenforskere, sprogforskere m.fl. samt ved benyttelsen af de nyere dateringsmetoder, kan der skabes et sandsynligt billede af datidens forhold, levevis og udvikling.

DEN FØRSTE TID

Vort land var den gang helt overvejende beklædt med store sammenhængende skove, og der var skove, hvor vi i dag har svært ved at forstille os det. Men ind imellem må der have været lysninger, hvor man begyndte at dyrke jorden. Lysningerne blev udvidet ved fældning af træer, og dette blev afbrændt, hvorefter man udnyttede asken som næring til afgrøderne. Når jorden efter nogle år var udpint for næringsstoffer og udbyttet faldt, flyttede man til et andet sted. Denne form for agerbrug kaldes svedjebred, og folkene var således delvis nomader, der kun boede i meget primitive hytter eller måske kun læskærme.

Senere blev man mere fastboende, og fik dermed bedre boliger. Ud fra det at blive boende stammer ordet bonde, som modstykke til dem, der stadig flyttede. På tysk hedder det bauer, og betyder: dem, der byggede.

Man behøvede jo ikke den gang at spørge nogen om, hvor man måtte bosætte sig, for var jo ingen til at spørge derom, men til gengæld måtte man selv værne om sine besiddelser. For bedre at klare disse problemer, sluttede man sig så sammen i små landsbyer, der sjældent blev ret stor, for så blev der for langt ud til den yderste jord. Når en landsby efterhånden blev overbefolket, var det som regel ungdommen, der flyttede ud og dannede en ny landsby, og på den måde blev landet efterhånden befolket.

I hele landet byggede man landsbyerne op i stort set tre forskellige typer.

Nogle steder byggede man landsbyen op som rundby, hvor man inde i midten havde det fælles kreaturvandingssted også kaldet gadekæret samt byens tingsted og en festplads m.m. Uden om dette lå så gårdene i en rundkreds, og denne byform var den mest almindelige i Nørrejylland og på Sjælland.

En anden bytype var langbyen, hvor gårdene lå tæt sammen på hver sin side af bygaden, men ligeledes havde et sted til alle de fornævnte faciliteter. Denne byform var den mest foretrukne i Sønderjylland og på Fyn.

En tredje landsbytype havde samtlige gårde liggende kun på den ene side af vejen, fordi der på den anden side enten var vand, mose, lave enge, store bakker eller anden forhindring. Disse landsbyer er ikke så talrige, men spredt ud over hele landet, dog er de vist nok hyppigst at finde i Vestjylland.

På de mindre øer havde man ikke de samme forsvarsproblemer, og her opstod ingen landsbyer. Selv på så stor en ø som Bornholm, har der aldrig været gamle landsbyer, og her lå gårdene spredt ud over hele øen.

Da det var begrænset, hvor meget en landsby selv kunne forsvare sig, søgte man sammen i stammeområder, og mellem disse stammeområder kan arkæologerne fortælle os, at der antageligt har været et ubefolket bælte eller såkaldt ingenmandsland.

Tacitus skriver i sin bog om syv stammer fra det nordtyske og sydjyske område, som havde det tilfælles, at de alle dyrkede gudinden Nerthus. Hun havde sin helligdom på en ø midt i havet, men ingen har endnu fundet frem til hvilken, men der gættes på enten Als eller Slid, og her kan bynavnet Guderup måske komme ind i billedet. Stammerne lå jævnligt i strid med hverandre, men en gang om året var der fred, for da kørte gudinden rundt i sin vogn og besøgte stammerne.

Disse stammers navne blev latiniserede og er svære at tyde. Fire af dem er ukendte, men de tre sidste er Varner, Angler og Jyder.

FOLKESTAMMER - LANDET SAMLES

Både i og uden for vor landsdel findes en del offermoser såsom Hjortspring på Als, Nydam på Sundeved og Ejsbøl ved Haderslev for blot at nævne nogle. Man ved ikke, hvem der har kæmpet mod hinanden og kender hverken taber eller vinder. Fra romerne ved vi blot, at de nordiske folk havde den skik at ofre overvundne fjenders våben til guderne, og der var dødsstraf på ikke at gøre det.

Skikken anså romerne i øvrigt for tåbeligt, og derfor ved man, at vinderne i hvert fald var nordboer.

De fleste af disse våbenfund dateres til årene mellem år 100 og hen imod år 500. For eksempel menes de fleste af Nydam fundene at stamme fra 300-tallet.

De forskellige stammeområder kaldtes for tjod-lande og havde sikkert hver sin hersker eller småkonge.

Sagnet fortæller, at to brødre Dan og Angler, som stammede fra Sveernes stamme, blev hersker over hver sin stamme, Daner og Angler.

Fra Danevirke i syd til Skagen i nord findes op gennem Jylland omkring 28 større eller mindre gamle forsvarsværker, hvoraf mange nok mere er af lokal betydning, men fælles for de fleste er, at de kun er meget lidt udforsket.

Således ligger der lidt nord for Rødekro ved Damgård plantage resterne af et sådant, som oprindeligt fra Leerskov i øst gik tværs over Hærvejen, og i folkemunde kaldes æ Vold. Der er for nylig gravet lidt ved den, men noget større resultat er vist nok ikke kommet for dagen.

Gamle Nis H. Callesen fra Leerskov luftede den teori, at det var det store slag i 1043, hvor Magnus de Gode slog Venderne, der havde fundet sted her i stedet for Lyrskov ved Slesvig.

LEERSKOVSLAGET

Præsten i Østerløgum, Peder Kier (1771-1834) efterlod sig en del håndskrevne bøger, og i en af dem omtaler han et sagn om et blodigt slag her på egnen mellem danske og vender, i hvilket danskerne sejrede. Hans dattersøn Nis H. Callesen (1837-1922) mente, at dette var identisk med det før omtalte slag ved Lyrskov i 1043. Han forskede stærkt i de kilder, der omtalte dette slag, og var selv overbevist om, at dette i stedet havde stået her lidt nord for Rødekro. De resultater han kom til, som han dog ikke kunne bevise, beskrev han i Sprogforeningens Almanak i 1901.

Ligeledes kan nævnes, at i april 1925 kom der en artikel i Hejmdal, der bevidst henviser til det samme, men det blev dog imødegået af en af datidens historikere. Senere tog præsten H. Hejselbjerg Paulsen sagen op og foretog videre undersøgelse af skriftlige kilder, og under overskriften: Leerskovslaget, skrev han et længere indlæg i Sønderjysk Månedsskrift 1927-28, som her vil blive gengivet stærkt forkortet.

Om begivenhederne kan fortælles, at efter Knud den Stores død i 1035, havde man haft et svagt styre, og derfor var venderne efterhånden blevet en plage, men havde dog haft held til at dræbe en anset vendisk fyrste ved navn Rabor, og for at hævn ham, drog venderne så ind i landet på et mægtigt hævntog, hvor de røvede og plyndrede så vidt, de kom, og deres mål var Ribe, som skulle ødelægges. Kong Magnus var i Jylland, og da han fik besked, drog han så hurtigt som muligt mod syd antageligt med skib, imens han stævnede tropper til sig fra hele landet, og yderligere kom hans svoger Ordulf ham til hjælp syd fra. Skønt hans mandskab var i undertal over for venderne, rykkede han beslutsomt imod dem. De var nu på tilbageslag og kom derfor nord fra. Trods undertal vandt Magnus en overvældende sejr, men spørgsmålet er blot, hvor slaget egentlig stod. Af skriftlige kilder kan nævnes Adam af Bremen, Snorres- og Knyttingsesaga samt skjalden Tjodolf. Ingen af disse kilder siger nøjagtigt det samme. De er nok alle skrevet mange år senere, og af folk uden for landet, der vel aldrig havde været i Sønderjylland, og som stedangivelse nævnes hele tiden kun to navne.

Hedeby, som var almindelig kendt samt Skodborg å, fordi denne var bevogtet den gang med vagttårne. På den tid var landet mellem de to punkter fyldt med uvejsomme skove og kun sparsomt bebygget, så det, som lå her, var ukendt for de meddelere, hvis beretninger vi må støtte os til. For eksempel står der i Knyttingsesaga: Slaget stod nord for Hedeby på Lyrskov hede nær Skodborg å, og hos Tjodolf: Ved Hedeby i Skodborg åens nærhed.

I Grundtvigs oversættelse af Snorre hævdes, at slaget stod på Lejrskov hede nær Kolding, men dette sted blev af forskellige grunde hurtigt opgivet, og man fulgte Adams beretning, og flyttede det til Lyrskov. Hejselbjerg Paulsen mener, at det eneste, der kan passe herpå, er navnet, alt andet passer ikke, og det begrunder han med følgende: Knyttingsesaga giver en ret fyldestgørende beskrivelse af terrænet og af det sted, hvor Lyrskovslaget stod, og ikke en ting passer på Lyrskov ved Slesvig. I flere beretninger nævnes atter og atter en å, som blev farvet rød af blod og fyldt med lig, så soldaterne kunne vade eller gå tørskoet over. Ved Lyrskov findes der ingen å, men ved Rødekro lå jo den røde å (Rødåen). Den gang skal denne å have været meget mere vandrig, og ved den er der et vadested, der hedder de dødes vad. (Ligene som fyldte åen). Navnet Dødevad er så måske senere blevet til Dybvad, skønt der overhovedet ingen dyb findes her. Paulsen mente således, at slaget udmærket har kunnet fundet sted her, og han forestiller sig det således, at venderne må være kommet ad Hærvejen, der den gang var eneste farbare vej. Nord for Rødekro bøjer æ Potveg fra mod Ribe, dette navn er et yngre navn for den oprindelige gamle oldtidsvej, og ad denne vej må venderne både være draget nord på og kommet tilbage ad. Ved det gamle forsvarsværk, som oprindeligt har gået fra Gennerhoel til lidt syd for Rugbjerg har Magnus haft en god stilling til at modtage dem, når det for at komme syd på måtte her forbi.

Mod øst ind mod Leerskov ligger Rolandsmosen, her findes et sted, som kaldes Rolands hul el. Rolands Kæld. Sagnet fortæller, at en fornem vender ved navn Roland har nedstyrtet sig her

efter at have tabt et slag her på egnen. Navnet Roland kan muligvis være en forvanskning af et vendisk navn, vi ikke kender, og det kan måske være sket det, at vendernes anfører enten er druknet eller hugget ned, efter at Leerskovslaget var tabt. På Leerskovs mark har der gennem årene været gjort hyppige våbenfund, af disse er der dog kun et enkelt jernspyd tilbage, som er deponeret i Haderslev museum.

Olgerdiget

Før mennesker fik ordnet afvandingen ved regulering og uddybning af åer og bække, var Sønderjylland fyldt med øst-vestgående naturlige vandløb og vådområder, der fra naturen var skabt af den sidste istids afsmeltninger. Derfor var der kun ved højderyggen, hvor Hærvejen opstod, mulighed for at færdes nogenlunde tørskoet året rundt.

Arkæologerne kan fortælle os, at for 2000 år siden var gravskikken i hele Sønderjylland omtrent som i dag med både kistebegravelser og ligbrændinger. I et område fra Skjern å i nord til Ejderen i syd var begravelsesmetoderne de samme i udførelse. Både fra dansk og tysk side kalder arkæologerne de fundne gravurner for Overjersdal typen, efter de første større fund her. Men omkring år 200 var der sket noget, der ændrede dette forhold.

I Tinglev kommune ligger det gamle tingsted urnehoved. Fra lidt sydøst for dette og mod sydvest lå i fordoms tid et gammelt forsvarsværk, der kaldes Olmersvold.

Et ældre navn er Olgerdiget. Dette er for længst sløjft, og kan nu kun ses at enkelt sted i en eng. Det har imidlertid gennem årene været undersøgt adskillige gange, og en stor undersøgelse blev sidst foretaget i årene 1963-72 af Haderslev museum under ledelse af inspektør Hans Neumann. Om dette undersøgelsesresultat skrev Hans Neumann omkring 1980 en bog, hvor han beskrev undersøgelsen grundigt og tilføjede den historiske betydning, han mente forsvarsværket havde haft. Bogen udkom først efter hans død, og hans historiske opfattelse chokerede de fleste historikere og heriblandt hans nærmeste venner.

Neumann kom til det resultat, at Olgerdiget var bygget som en grænsespærring, der skulle markere grænsen mellem to stammeområder og bl. a. skulle kontrollere færdslen på den tids eneste farbare veje, så grænseovergangen kunne kontrolleres, måske har man endda efter romersk mønster kunnet opræve told. Han henviste til, at den var en kopi af de romerske grænselinjer ved Rhinen, der ganske vist var bevogtet, men ikke med større styrker. Mod nord begyndte anlægget tæt ved Urnehoved og gik i sydvestlig retning ned mod Tinglev sø, der nu er tørlagt. På den anden side denne, fortsatte det ned til landsbyen Gårdeby. Hele anlægget er ca. 12 km langt, hvoraf de 7,5 km var befæstet først og fremmest med rækker af palisader, der bestod af ret korte, men op til 40 cm tykke egestammer, og visse steder op til 5 rækker. På strækninger på omkring ialt 2 km var der opkastet en grav, hvor den opkastede jord havde dannet en vold. Denne grøft var indtil 1,5 m dyb og på det bredeste sted 4,70 m bred. Neumann beregnede, at der til hele anlægget er medgået hen imod 90.000 ege, der var afkortet med både sav og økse.

Neumann beregnede også, at der måtte være opkastet omkring 150.000 kubikmeter jord, og til dette er der sikkert kun brugt træspader, idet man ved tidligere undersøgelser havde fundet en sådan. Da de tykkeste stammer eller rettere betegnet rodenderne fandtes mod nord og topenderne mod syd, må det skønnes, at egne er fældet på Urnehovedbanken. Her findes et stort område på over 100 ha, som kaldes Tårnengene. Normalt forbinder man engene med lave arealer eventuelt ud mod åer eller vand-

løb, men tårnengene ligger på høj svær lerjord. Her kan man dog forstille sig, at egestubbene har været mange år om at borttrådne, så jorden kunne dyrkes, og at man kun har brugt arealet til græsning eller høslet, eller det samme som almindelige enge. Om der har været kampe ved Olgerdiget ved man ikke, men der er dog fundet enkelte skeletdele af heste og mennesker, og der er også beviser på, at den har været bevogtet både fra nord og syd, idet man har fundet ovne til brødbagning. På den ene side var ovnene runde, mens de på den anden side var firkantede.

Fra 15 forskellige steder har man undersøgt pæle efter de nye dateringsmetoder kulstof 14 og årringetællinger, og det viste sig, at der var meget betydelig forskel på deres alder, men anlægget har været i funktion i flere hundrede år og er måske jævnligholdt ved lige, udbedret og justeret.

Ud fra summen af disse undersøgelser kom Neumann til det resultat, at Olgerdiget må være opført før år 150, og da det jo ikke er noget småmandsværk, må der have stået en stor og stærk centralmagt bag ved. Han mente ganske bestemt, at det måtte være Anglerne, som have bygget Olgerdiget.

Yderligere kan arkæologerne fortælle os, at der opstod et såkaldt kulturskel, idet der efter den tid stort set kun blev benyttet kistebegravelser nord for denne linje, mens man syd for kun brugte ligbrænding, således anses Olgerdiget efter den tid at være jydernes sydgrænse, mens nordgrænsen lå ved Skern å eller en linje fra spidsen af Horsens fjord til sydspidsen af Ringkøbing fjord, og de nærmeste naboer nord for denne var Haruderne.

STAMMEKAMPE

De stærkeste stammer overvandt i indbyrdes stammekampe de svage og underlagde sig dem. Længere op i tiden bliver der så kun to stammer tilbage i Danmark: nemlig Daner og Jyder.

I 400 tallet begynder tre stammer at angribe og invadere England. Det var de syd for Ejderen boende saksere og anglerne men også en del jyder. Omkring 450 foretog anglerne den store og endelige udvandring. Sakserne indtog Sydengland og dannede bl. a. provinserne Essex, Sussex og Wessex, som betyder henholdsvis øst-, syd- og vestaksen. Anglerne indtog de nordligere områder kaldet Eastanglia, Mittelanglia, Mercia og Northhumpria m.fl.. Jyderne bosatte sig på halvøen Kent samt på øen Isle of Wight. Mens sakserne var inkarnerede hedninger, antog anglerne hurtigt kristendommen, og dermed lærte de også at skrive. Ordet England er en omskrivning af angelland. Omkring 700 skrev en benediktinermunk Englands kirkehistorie. Hans navn var Beda, og bl. a. skriver han, at det gamle anglerland blev forladt tomt og øde. Området mellem Olgerdiget og Ejderen må igen være befolket med folk nord fra eller fra øerne, men det var i hvert fald ikke jyderne, men derimod danerne, der kom til at herske i anglernes gamle land, som fik navnet Silende el. Sinlende.

Området mellem Slien og Ejderen forblev i mange år folketomt, og dette område kaldte man for Dans marc, måske stammer navnet Danmark herfra. Syd for Ejderen var landet også folketomt, og da det blev genbefolket syd fra, kom det plattyske sprog og det danske til at stå over for hinanden, og nu kunne man ikke forstå hinanden, for de mellemliggende dialekter var borte. Omkring år 500 må de store stammekampe være afsluttet, for i de franske rigsannaler kan læses, at en geatisk konge, Hugelic, som enten var jyde eller daner, angriber kanalegnene med over 100 skibe, så han må på det tidspunkt have været herre over et betydeligt område.

(Fortsættes.)

Returadresse: Inger M. Hansen, Svalevej 13, 4440 Mørkøv

PRÆSTEHISTORIER

Af Torp Friis Møller.

I årene 1889-1917 hed præsten i Hjortkær Eide Petersen. Foruden bonde på en ret stor præstegård var han også en ivrig jæger. Han ville også gerne spille kort og dertil nyde nogle små sorte eller romtoddyer, og man har fortalt, at når gudstjenesten var forbi er det hændt, at han gik lige over i kroen og hængte præstekjolen på et søm, mens han udtalte: Nu hænger jeg præsten væk. En sen aftenstund fik man præsten i kådhed til at vie skrædderen til skomageren, og da det rygtedes i sognet, gik en mand nogen tid efter hen og i stærke vendinger bebrejdede ham dette. Men nu blev præsten vred og smed ham ud og kylede træskoen efter ham.

Det skete blev anmeldt til de højere instancer, og der blev indkaldt til forhør i en slags provsteret, som bestod af amtmand, biskop og provster. Der blev indkaldt vidner, og blandt dem var også min morfar, som jo må have deltaget.

Morfar ville ikke gerne udtale sig til skade for præsten, men han ville nu heller ikke lyve.

Han blev spurgt, om han havde set præsten fuld. Morfar spurgte så, hvad man forstod ved fuld. Der blev så spurgt, om han havde set præsten dingle eller havde svært ved at styre kroppen. Hertil svarede morfar, at sådan havde han aldrig set præsten, for han vidste, at når denne havde fået lidt rigeligt, plejede han at

blive stiv som en pind. Derved slap præsten vist nok med en advarsel.

Jeg er fuld - sagde præsten

En lørdag aften, mens man sad på kroen og spillede kort til ud på de små timer, blev præsten drillet og spurgt, om han nu kunne nå at blive helt ædru til sin gudstjeneste dagen efter. Efter videre diskussioner endte det med, at man indgik et væddemål med præsten. I sin prædiken dagen efter skulle han tre gange sig, at han var fuld samt nævne alle fire kortkulører.

Det rygtedes hurtigt, og dagen efter var kirken på det nærmeste fyldt. Under sin prædiken sagde præsten følgende:

"Kære menighed, jeg er så fuld, fuld, ja fuld af kådhed til hele min kære menighed, og se nu kære menighed, hvis djævelsen skulle komme krybende ind ad disse ruder og gribe med sine klør om jeres hjerter, da ville i råbe: spar os fra det onde!"

Og dermed var væddemålet hjemme.

Klo-j

I mine unge år boede der på Nybøl Mark en ældre mand ved navn Nicolaj Jensen, som til daglig blev kaldt Klo-j.

Han har fortalt mig følgende: I sine unge år havde han i 1905 været forkarl hos præsten, og en vinterdag kom præsten ud og bad ham spænde for, og det gjorde han så. Han kørte nu med præsten over til præsten i Rise, og tog denne med over til præsten i Uge.

De tre præster sad så og spillede kort til langt ud på natten, mens de nød rigeligt med små sorte og romtoddyer til. Ud på aftenen skulle Klo-j så køre de to præster hjem igen, men da de omtrent var halvvejs råbte Hjortkærpræsten pludselig: Holdt Klo-j!

Denne holdt og vendte sig om, mens han sagde: Hvad er der løs hr. pastor. Denne svarede så: Vi har tabt æ hjul.

Nej, det er pinedød løgn hr. pastor, for vi er da kørende i æ kane. Men det passede nu alligevel, for Risepræsten hed nemlig Juhl, og det var ham, man havde tabt i en snedrive.